

LITUANISTINĖS ŠVIETIMO IDĖJOS EGZILYJE

ĮVADAS

Žmonių vertybines sistemas veikia laikas, istorinių laikotarpių samprata - pateiktys, vieta (kontinentai), švietimo sistemos palikimas, branda. Lietuviškas švietimas užsienyje yra toks pat senas, kaip ir pati išeivija. Tautinis švietimas, kaip svarbiausia lietuviybės išlaikymo siekis, buvo puoselėjamas visų išeivijos kartų bei jų palikuonių, tačiau jautriausiai juo rūpinosi Antrojo Pasaulinio karo metais į Vakarus išvykę lietuviai. Atvykę naujieji emigrantai JAV susidūrė su problemomis. Tai nenuostabu, svetimas kraštas, svetima daug kam dar nežinoma, mažai vartota anglų kalba, nepavydėtina materialinė bazė vertė išeivijos narius galvoti, kaip išsaugoti lietuvišką tapatumą, mąstymą, charakterį. Šiuo atveju galėjo padėti švietimo sistema pritaikyta emigracijai. „Tėvams 1949 metais persikėlusius į JAV, iškilo problema – kaip savo vaikus išlaikyti lietuviu, kad jis mokėtų lietuviškai kalbėti, rašyti, mąstyti. Jeronimas Ignatonis savo 1962 metų pranešime Kultūros kongresui šį laikotarpį nusakė „Kur tik susitelkė didesnis būrys naujųjų emigrantų, visi lietuviai be išimties ėjo į atviras ar uždarytas duris, beldėsi, maldavo ir visas pastangas dėjo, kad tik būtų bet kokiomis sąlygomis atidaryta lituanistinė mokykla. Tai buvo gyvas tautos balsas, natūralus ir teisėtas ieškojimas savam žodžiui vietos ir erdvės...Pirmieji lituanistinių mokyklų organizatoriai – pionieriai patyrė daug kartėlio. Ne visur jie rado atviras duris, reikalo supratimo ir įvertinimo bei nuoširdumo“.

Darbo objektas – išeivijos lietuvių organizuotas lietuviškasis švietimas svetur, jo raida, ypatumai, problemos. Referate nagrinėsiu tik JAV gyvenančių lietuvių išeivių švietimo idėjas po Antrojo Pasaulinio karo. Išsamios, naudingos informacijos pavyko rasti Aidų žurnalo numeriuose, Juozo Girniaus, Vyganto veikaluose, straipsniuose ir kt.

Darbo tikslas – analizuoti lietuvių išeivių tautinio švietimo raidą JAV po II – ojo Pasaulinio karo, kai dėl sovietinės okupacijos daugelis Lietuvos inteligentų ir ne tik buvo priversti palikti gimtąjį kraštą, persikelti anapus Atlanto su viltimis, kada vėl sugrįžti...

Darbo uždaviniai – nustatyti lietuvių tautinio švietimo bandymus išsaugoti lietuviybę JAV lietuvių jaunuosiuose kartose. Siekiant įgyvendinti uždavinius analizuosiu šeimos tautinį švietimą, mokyklų (katalikiškų, protestantų indėlio neanalizuosiu, nes pagrindinis mano informacijos teikėjas Aidų žurnalas yra katalikiškos srovės), jaunimo organizacijų indėlį lietuviško švietimo linkme.

ŠEIMOS MOKYKLA

Atsidūrus lietuviams už Atlanto pirmiausia susirūpinta lietuviškosios kalbos išsaugoji, josios puoselėjimu. Trūkstant lituanistinių mokyklų, didesnis dėmesys kreipiamas į lietuvišką, patriotinę šeimą, tikėtasi, kad ji bus tas avanpostas, ta užuovėja, kuri bet kokiomis nepalankiomis sąlygomis sugebės išlikti, išsaugoti brangiausią turtą - lietuviškumą. Pirmiausia lietuviškoje šeimoje vaikas natūraliai išmoks lietuviškai, privalės ta kalba nuolat bendrauti, nes tikroje lietuviškoje šeimoje tarpusavyje kalbama tik lietuviškai. Ne veltui vienų iš svarbiausių veiksmų organizuojant tautinį lietuvišką švietimą JAV išeivijos mąstytojai laiko lietuvišką šeimą. Galima sutikti su XVII a. gyvenusio čekų pedagogikos tėvo Komenskio išskirtiniu dėmesiu šeimai, o ypač motinai. Jo manymu mažam vaikui svarbiausia yra motinos mokykla. Juk pirmuosius judesius, žodžius, gyvenimiškus potyrius kūdikis patiria kontaktuodamas su savo mama. Natūralu, tai pats artimiausias jam žmogus, jau mamos iščiuose vaikas patiria, pažįsta pasaulį, pradeda formotis kaip asmenybė. Lietuvių charta teigė, kad pats pagrindinis tautinio auklėjimo veiksnys yra šeima, kurią tiesiog vadina „tautos gyvybe“¹. J. Girniaus teigimu „šeima yra pirmoji kovos už lietuviybę arena, kurioj lemiamą, ar jaunoji karta išauga tėvų tautoj, ar jos atsisako. Vaikai nėra kalti, bet tėvai yra kalti vaikų deramai neauklėję. Lietuvių kalbos mokymas privalo būti tęsiamas ligi pat vaiko subrendimo savarankiška ir už save atsakinga asmenybe. Tikram lietuvių kalbos išmokimui reikia visą laiką rūpintis vaiko lietuviškuoju auklėjimu: siųsti į lituanistinę mokyklą ir prižiūrėti jo namų darbų atlikimą, patiems skirti laiko lietuviybės ugdymo pašnekesiams su vaikais, pakankamai

¹ Girnius J. Tautinio auklėjimo veiksniai. III tomas, V. 1995 m. Psl. 140;

parūpinti lietuviškų knygų ir jomis vaikus sudominti, nieku būdu neleisti namuose tarp vaikų įsigalėti svetimai kalbai, vestis juos į lietuviškus parengimus, skatinti juos į lietuviškas jaunimo organizacijas.²

Per šeimą atiteka praeities tradicijos bei kultūrinis palikimas, ir visa tai nuteka į sekančias kartas su nauja gyvybe, išsiskleidžiančia šeimos židinyje. Šeima pasauliui žmogų duoda, ji pirmoji ir atsako už jo fizinį bei dvasinį brendimą. Vaikų ugdymas turi būti atidžiai sekamas ir suderinamas su šeimyniniu auklėjimu³.

Išėivijos periodikoje pasigendamas šeimos didesnis indėlis į lietuviškumo išsaugojimą, tautos balanso atstatymą. J. Girnius „Būtina savo vaikus išauklėti tikrus lietuvius – ne ”iš pareigos” tokiais besijaučiančius, o iš tikrųjų jais esančius ir norinčius būti, t. y. nusistačiusius ir savo vaikams perteikti tautinę gyvybę lietuviškose šeimose. Gimtoji kalba labai svarbi išėiviams, atsidūrusiems už tėvų krašto. Svetur kalba yra tiesiog neatskirama nuo tautybės. Čia kalba yra pagrindinis kilmės liudijimas, ir tautinio apsisprendimo išpažinimas. Todėl pirmasis tautinio auklėjimo būtinasis įsakymas yra išmokyti vaikus tėvų kalbos kaip gimtosios kalbos. Gimtosios kalbos mokymusi tautinis auklėjimas tik prasideda, o ne baigiasi. Gimtoji kalba yra būtinas įrankis, jei norima pasiekti, kas juo užrakinta; jei tačiau tuo nesidomima, jis virsta tik nenaudinga geležėle. Kalba vaikui turi atverti kelią į tautos dvasinius lobius, užrakintus lietuviškoje knygoje. Todėl nepakanka vaikus išmokyti lietuviškai susikalbėti kasdieniais reikalais. Reikia juos taip pat įugdyti į lietuvišką knygą. Tik tuo atveju kalba pavirs ryšiu su visa tauta.“⁴ Bet ar galima iš šeimos tiek reikalauti, ar ji pajėgi, pasiruošusi tam? Natūralu reikalauti šeimos didesnio indėlio į jaunuolio ugdymąsi sunku. Dažnai tėvai dirba sunkius darbus, kontakto su vaikais neieško dėl natūralaus nuovargio. Tėvai užaugę nepriklausomoje Lietuvoje sunkiai pritampa prie staigiai pasikeitusios gyvenimiškosios situacijos. Sunku pritaipyti prie didmiesčių kultūros, juk daugelis kilo iš kaimo. Tėvynėje jis buvo namie. Ten jam pasaulis buvo artimas ir savas. Ten mes žinojome, kas mes esame ir ką turime veikti. Tuo tarpu dabar esame virtę klajūnais, be vietos ir be tikslo, niekam nereikalingi ir nenaudingi⁵.

Periodikoje dažnai aprašoma tėvų ir vaikų t.y. kartų santykiavimo, interesų susikirtimo problema. Natūralu, kad kartų požiūriai į gyvenimą skiriasi. Bet ar tai vien tik jaunuomenės problema? Dažnu atveju toną diktuoja vyresnieji, mėgstantys pabrėžti savąjį gerąjį „aš“ sumenkinant jaunuomenę tuo būdu atbaidant ją nuo pareigų vykdymo, nes dažnas prarandą norą ieškoti, juk viskas vyresniųjų surasta, išaiškinta. Jaunuomenės reikalaujama dalyvauti lietuviškųjų organizacijų veikloje, kartu priekaištaujant jiems. „Jaunimo ryšys su vyresniąja karta yra palaidokas mūsų išėivijoje. Labai dažnai spaudoje užtinkame nusiskundimų jaunimo menku dalyvavimu bendruose lietuvių kultūrinuose parengimuose. Dažnai skaitome apie jaunimo parengimus, kuriuose ”senimo” atstovų nesusilaukta.“⁶

Atsiradusi takoskyra tarp tėvų ir vaikų, akivaizdžiai matomas vengimas kontakto vienas su kitu. Vyganto teigimu „mūsų kartos tragiškumo žymė pajuntama grynai gyvenimiškoje plotmėje; ji atspindi tėvų, vaikų, jaunimo ir aplinkos santykiavime. Retai kas daugiau yra iškentėjęs už mūsų vyresniąją kartą. Lietuvos nepriklausomybės kūrybinė našta gulėjo ant jų pečių ir šis darbas nors mielas, bet buvo labai sunkus. Išgyveno tą kovą ir mūsų karta, tačiau mums ji nebuvo tiek skaudi, nes dar nieko nebuvome sukūrę.“

Natūralu jaunuosius Lietuvos išėivius, kurie nebuvo užaugę nepriklausomos Lietuvos dvasioje, staiga užgriuvo amerikietiška „Disneilendo“ kultūra su savo „hipermarketais“, „hiperprekėmis“, kur žmogaus moralinės – dvasinės vertybės paliekamos prie „Disneilendo“ pramogų parko prieangio. Jaunimas skuba, stengiasi greičiau įaugti į vietinę rinką, tapti natūralia protine žaliava. Daugelis vyresniosios kartos ne prieš, kaip tik skatina. „Deja, tenka konstatuoti liūdnas faktas, jog lietuviai, nors šiaip turėdami, palyginti, apščiai taurių žmogiškų ypatumų, įsikurdinę svetur, vis dėlto nepasidaro priskirtini prie tų kietųjų tautų, kurios net už fizinių valstybės sienų tebesijaučia esą tikri savo šalies vaikai, kartu su ja kovoja ir kartu gyvena jai istorijos skirtą likimą. Jie lengviau pasiduoda svetimųjų įtakai ir nutausta“.⁷ Kas tepaisys asmeninių naudos išskaičiavimų, išsižadės savo tautos greičiau, negu jis pats šiandien mano. Tautiškai atspariai jaunuomenei išugdyti nėra kito kelio, kaip įdiegti jai pasitikėjimą idealizmo jėga.⁸

² ten pat, Psl. 141;

³ Sužiedėlis S. Mūsų jaunimas šeimoje ir organizacijoje. Aidai. 1949 m, Nr. 22. Psl. 27 – 34;

⁴ ten pat, Psl 136 – 137;

⁵ Viržis A. Tautiniai mūsų uždaviniai tremtyje. Aidai. 1948 m, Nr. 11. Psl. 80 – 81;

⁶ Čižiūnas V. “ Jaunimo problema lietuviškoje išėivijoje”. Aidai. 1966 m, Nr.1. Psl. 1;

⁷ Didysis lietuvių kultūrininkas Amerikoje. Aidai. 1948 m, Nr. 13. Psl. 190;

⁸ Girnius J. Aidai. 1948 m, Nr. 11. Psl. 58 – 62, 1948;

Straipsniuose gvildinama materialinė tematika, lyg nesusipratimas nesuprantant, kad JAV gyvenimas skaičiuojamas pinigine išraiška. Materialinių vertybių perteklius, visa auklėjimo sistema viešosiose mokyklose, pagaliau menkavertystės kompleksas tėvų dvasioje, neįstengusioje įdiegti vaikuose tautinės kultūros vertybių, visa tai palaiapsniui greitino išėivijos nutautimą. Primityvi daugumos išėivių lietuvybė nebuvo nei turininga nei veržli, kad vaikus patrauktų. J. Kralikauskas, PLB Kultūros tarybos pirmininkas savo „Atvirame laiške Bendruomenėi“ apie galimą tremties tragediją iškėlė faktą, kad „tremtyje jau nebėra tos gilios dvasinės komunikacijos tarp lietuvių mokytojo ir lietuvių mokinio, kuri buvo Lietuvoje. Šitai yra svarbiausia vis tik dėl to, kad jau nebėra gilios lietuviškosios komunikacijos namie tarp tėvų ir vaikų“.⁹ Bet ar jaunuomenė tik kalta, ar tėvai patys nesugebėjo atsispirti šiuo blizgančio menkaverčio pinigų traukai, iškiepijo meilę materijai. J. Girnius „Tautinis charakteris nėra nei paveldimas, nei saugus. Ypač jis atsiduria pavojuje svetur, nebetkęs savo formuotų papročių atramos ir savo kurto moralinio klimato. Lietuviui būdinga išdidi savigarba subliūkšta į ekshibicionistinę savigyra, sveikas taupumas išsigirsta begėdišku šykštumu, vidinio taurumo rūpestis virsta beatodairine „kūrimosi“ aistra. Šitoks žmogiškas sunykimas, vaikų regimas tėvuose, nejučiomis skatina ir juos savo gyvenimo išmintimi rinktis egocentriškai suprastą „laimės medžioklę“ arba su pasipiktinimu sukilti prieš „tradicijas ir visa, kas lig šiol buvo branginta. Aišku, kad kaimietinėje bendruomenėje susiformavusių papročių neįmanoma mechaniškai perkelti į didmiesčius. Sukilimas prieš „tradicijas“ visada grės virsti bėgimu nuo savo kartos uždavinių.“¹⁰

Pasak Vyganto „tokius pasirinkimo veiksmus iššaukia tėvų nesąmoningas įtakojimas, nes siekiama, kad bent vaikai išvengtų tokios tragiškos būklės, kurion tėvai pateko“. Jauno lietuviška karta ieško, tačiau ko? Gal lietuviško savito kolorito išsaugojimo recepto, gal lietuviškos tautinės vizijos, lietuviško herojaus. Tačiau... Nuolatinis savo lietuviško herojaus ieškojimas bevaisis. Kiekvieno žmogaus augimo ir brendimo procese pavyzdžiai vaidina ryškų vaidmenį. Lietuviškos šeimos ir bendrai visuomenės įtakoje augęs jaunimas savaime ieško asmenybės, kuri jam būtų pavyzdžiu lietuviybės atžvilgiu. Pasak Vyganto „su liūdnumu turime konstatuoti, kad lietuvių visuomenė beveik neturi asmenybių, kurios jaunimą visapusiškai žavėtų“. O gal visgi surado? Gal „Disneilendas“ ir yra tas ieškomas herojus?

Kūdikis tėra tikrovinė galimybė, pajėgi pasisavinti rastąjį pasaulį tokį, koks jis smelkiasi į jo vidų. Jei tas jo aplinkinis pasaulis yra lietuviškas, tai jis suformuos ir lietuvišką vaiką bei jaunuolį. A. Maceina, remdamasis V. Bartusevičiaus antrajame pasaulio lietuvių jaunimo kongrese 1972 metais ryškintąja mintimi, pagrįstai gali sakyti: „Tremtinio vaikas juk nebėra tremtinys“. Gražinti jį į jo tėvų šalį reikėtų kaip tik paversti jį tremtiniu.“¹¹

Galima sutikti, kad vaikui yra skirta paveldėti tėvų palikimą. Šiam palikimui priklauso iš kartos į kartą perduodama kalba, kultūra, tautiniai bei valstybiniai siekimai ir kt. Jaunoji karta gimusi svetur natūraliai įaugs į jai jau gimtąją kultūrą, tėvų kultūrinis palikimas laikui bėgant užsimirš. Dėl šios priežasties nereikia drausti pažinti savo tėvyne, bet kartu savanoriškai, nedarant „spaudimo“ pritraukti jį prie savo tėvų kultūros, tradicijų. Leiskime jaunuoliui būti tikru amerikiečiu (su savitu aprangos stiliumi, humoru jausmu). Jis turi mokėti gyvenamojo krašto kalbą, nes jam čia reikia gyventi, mokytis, dirbti, įstatymus vykdyti ir kt. Tik laisvame apsisprendime galima tikėtis lietuviybės išsaugojimo.

LITUANISTINĖ MOKYKLA

Pagrindiniai lietuviško švietimo židiniai išėivijoje yra lietuviška šeima ir lietuviška mokykla. Šeimoj lietuvis vaikas išmoksta tarti pirmuosius lietuviškus žodžius, išgirsta lietuvišką pasaką, pamato lietuvišką laikraštį bei knygą ir t.t. Išėivijos mokyklos samprata yra kitokia, nei nacionalinėje fizinėje tėvynėje. Lietuviška mokykla svetur galima tik laisvu savaitgalio metu, todėl ji vadinama šeštadienine arba sekmadienine, dažnai remiama tėvų.

Po Antrojo Pasaulinio karo į JAV emigravę lietuviai švietimo klausimais susidūrė su pirmosios bangos išėiviais, kuriems dažnai lietuviškumas buvo svetimas, nepatrauklus pradas. Nenuostabu antrosios bangos išėiviai augo Nepriklausomoje Lietuvoje, dažnas buvo baigęs mokslus, užėmė atsakingas pareigas valstybėje, visuomenėje. Daugiausia lietuvių išėivių atsidūrė Amerikoje, kur jų niekas nelaukė. „Dėl staigaus ekonominio potencialo,

⁹ Čižiūnas V. „Jaunimo problema lietuviškoje išėivijoje“. Aidai. 1966 m, Nr.1. Psl. 1;

¹⁰ Girnius J. Tautinio auklėjimo veiksniai. III tomas, V. 1995 m. Psl. 138;

¹¹ Į laisvę. 1973 m, Nr. 57.Psl.7

skubėjimo daugelis lietuvių išeivių pajuto, „kad kasdienybė pilnybėje mažina lietuviškos sąmonės liepsnelę“ (Vygantas). Lietuvoje baigę universitetus plačios erudicijos inteligentai. Mokantys po kelias užsienio kalbas, savo vakarietiškąją karjerą pradėjo nuo pačios žemiausios kategorijos fizinių darbų. Tai netrukdė jiems nuolat domėtis pasaulio menu, kurti.

Lituanistinių mokyklų programų klausimas buvo jautrus ir gyvas, besikuriant lituanistinėms mokykloms JAV naujomis, neįprastomis sąlygomis. Vakarų Europos šalyse atsidūrę lietuviai ėmė organizuoti tautinius komitetus, steigti pradines, vidurines, amatų mokyklas, vaikų darželius, stojo į universitetus, stovyklose buvo leidžiami lietuviški laikraščiai, spausdinamos knygos. Žmonės tikėjo, kad Lietuvos nepriklausomybė bus greitai atkurta, todėl ruošėsi sugrįžti tėvynėn. Pradiniam darbui sąlygos JAV buvo daug geresnės nei Vokietijos DP lageriuose. Šiuo laikotarpiu JAV veikė apie šimtą lietuviškų parapijų, prie kurių nauji ateiviai glaudėsi. Kiekvienoje iš jų veikė katalikiška mokykla, anksčiau, pati mokiusi lietuvių kalbos, bet prieš Antrąjį Pasaulinį karą šiuo uždavinio atsisakiusi.

Norint, kad egzistuočių lietuviškos mokyklos reikėjo spausdintino žodžio. Kiekvienam galvojančiam žmogui yra aišku, kad gera knyga, geras žurnalas ir geras laikraštis yra svarbios priemonės ne tik pačiam šviestis ir kultūrėti, bet ir tautiškai stiprėti. Tai ypač svarbu JAV, kur lietuviškumas yra nusilpęs. O jį sustiprinti per lietuvišką knygą ar žurnalą atrodė lyg šiol negalima, nes Amerikos lietuviai, kaip ir apskritai amerikiečiai, skaityti nemėgsta. Šitokia nuomonė kursavo Vokietijoje, kai vienas kitas tremtinys, kuris savo pažįstamiems už padarytą gerą buvo nusiuntęs į Ameriką knygų ir laikraščių, buvo gavęs maždaug tokį atsakymą: knygų ir laikraščių galite nesiųsti, nes mes popieriaus čia turime. Vienoje didelėje lietuvių stovykloje atsirado ir stambesnė lietuviškų knygų biblioteka, bet dabar jos beveik neliko, nes viskas, kas tik buvo čia vertingesnio, išnyko pas nesąžiningus skaitytojus. Vargas dėl lituanistinių knygų stokos.¹²

Tačiau situacija ne visur buvo beviltiška, pasitaikydavo ir šviesulių, kurie nuoširdžiai rūpinosi lietuviškumo dvasios išsaugojimu, nuolatinu, nuosekliu plėtojimu. Vietiniai lietuviai laukė, kartu džiaugėsi atvykstančia naujų lietuvių išeivių banga. Tikėtasi, kad jie išsilavinę, padės išsaugoti lietuviškumą rašydami, leisdami laikraščius, knygas. Kartu parems materialiai, kiekvienas paaukuotas doleris buvo svarbus, nes ne visi noriai aukojo, nematė tam reikalo. „Baltimorėi šiais atžvilgiais priekaištauti negalima. Kun. Dr. Mendelio ir tautiškai susipratusių seselių kazimieriečių dėka ir klebonija ir mokykla yra virtusios parapijos širdimis. Jau ir seniau visi kultūriniai ir spaudos reikalai parapijos vadovų nebuvo pamiršti, o sulaukus naujų talkininkų iš tremties, ateity turės dar pagerėti.“¹³

Ne visos lituanistinės mokyklos buvo tinkamai pasiruošusios. Trūko mokytojų. „Mūsų lituanistinės mokyklos be išimčių visur yra tik įnamės, ne retu atveju nemėgiamos, vargiai pakenčiamos, mokytojai dauguma nepastovūs ir tie patys be pasirinkimo ir atrankos, tik savanoriškai įsijungę į lituanistinio švietimo darbą. Tai mokykla, kurios egzistencija išplaukia daugiau iš laisvo apsisprendimo, o turinys – iš turinio pajėgumo. Ši emigracija mums buvo netikėta ir nelaukta, tokiu būdu nesame jai tinkamai pasiruošę. Mes atkūrėme mokyklas tokias, kokiose patys esame subrendę. Mūsų mokytojai nėra taip jau užkietėję ir sustingę pasenusiose metoduose ar atsilikę pedagoginėje pažangoje, tik jie yra fiziškai apsenę, sustingę ir užkietėję savo pažiūrose į auklėjimo procesą, savo laikysenoje – santykiuose su mokiniais. Natūralu, kad daugeliu atveju vaikai tokias mokyklas lankė per prievartą.“

Svarbi lietuvybei išsaugoti buvo organizacijų veikla. Kaip buvo tikimasi organizacijos turėjo dalyvauti lietuviško tautinio švietimo sistemoje, tapti svarbiu ramsčiu lietuviškumo išsaugojimo kelyje ugdant jaunąją išeivių kartą. Organizacija išveda žmones iš uždaro židinio į apstesnį ir viešesnį kolektyvą. Ji susiveja tarp šeimos ir visuomenės. Šeima jai yra per siaura ir negausi savo skaičiumi. Visuomenė jai yra per plati ir nepakankama savo išskaidyta jėga.¹⁴ Visos jaunimo organizacijos, kurios tikrai atitinka bręstančio jaunuolio prigimtį ir prie jos taikosi, tegali būti lavinamosios bei auklėjamosios. Jų paskirtis yra kreipti jaunimo veržimąsi į laisvę gyvenimui naudinga linkme ir stiprinti socialinius nusiteikimus, kurių viena šeima ir net mokykla nenujėgia pilnai išvystyti. Tad jaunimo organizacijų ugdomasis darbas šeimai yra aiškiai paremiamasis. Dėl šio esminio savo bruožo bet kuri jaunimo organizacija yra visai arti šeimos ir mokyklos. Mokykla pirmoji išveda jaunuosius iš namų, jaunimo organizacija pirmoji juos įliedina į platesnį kolektyvą. Tačiau mokykla turi dar

¹² Doc. Dr. Grinius J. Aidai. 1948 m. Nr. 14. Psl. 236;

¹³ Gintautas J. Aidai. 1948 m. Nr. 25. Psl. 186;

¹⁴ Grinius J. Aidai. 1949 m. Nr. 22. Psl. 27 – 34;

stiprų ryšį su šeima – tėvų ir vaikų santykių, perkeltą į mokinį ir mokytojus. Jaunimo organizacija tokio šeimyninio ryšio jau nebeturi – ji nuo šeimos yra žymiai toliau atsijusi. Prastai būna tik tada, kai jaunimo organizacija ima šeimos nepaisyti arba ją neigti.¹⁵

Tautinio auklėjimo tikslas turi būti palenkti ne tik pačios mokyklos teikiamas mokymas bei vykdomas auklėjimas, bet ir pačių mokinių savarankiškas organizacinis reiškimasis. Bijant kad ideologiniu organizacijų priedanga nebūtų į mokyklą įnešta politika, buvo netgi siūloma iš viso ideologines organizacijas pakeisti tokia viena organizacija, kuri tesirūpintų organizuoti mokiniams laisvalaikines pramogas. Reikia rūpinti, kad ir pačios ideologinės organizacijos per daug nenukryptų vien į pramoginę veiklą.¹⁶ Lietuviškam auklėjimui priklauso ir lietuviškosios jaunimo organizacijos. Į jas susitelkiama savo pačių laisvu noru. Pasak J. Girniaus “Visos tėvų ir mokyklos pastangos išauklėti vaiką lietuviu nueis niekais, jei nepavyks pasiekti jo sielos. Moralinio pobūdžio nusistatymų perteikimas visada lieka tik žadėjimas, nes galutinai jis priklauso nuo paties auklėtinio. Auklėjimas pasiseka tik tada, kai laimimas paties auklėtinio laisvas apsisprendimas. Nejausdamas autoritetingo „iš viršaus“ spaudimo, organizacijoje vaikas mažiau jaučia pagundos užsispirti savo laisvei įrodyti ir todėl iš tiesų yra laisvesnis savarankiškai apsispręsti“¹⁷.

Mokyklos uždavinys dvejopas: ji jaunimą moko ir auklėja. Kaip mokymo įstaiga ji turi ugdyti mokslo pamėgimą, suteikti kultūringam žmogui būtinų žinių visumą ir paruošti aukštojo mokslo studijoms, kaip auklėjimo įstaiga ji turi ugdyti pagarbą gerosioms tautos tradicijoms, žmoniškumą, valstybingumą, dorovingumą, darbštumą ir pareiškumą, blaivumą, pozityviąją iniciatyvą (Lietuvių tremtinių švietimo nuostatos 3 ir 5 skyriai). Į auklėjimo reikalą reikia atkreipti daug daugiau dėmesio, negu kad ligi šiol buvo kreipiama. Šito reikalauja gyvenamasis metas ir mūsų tautos ateitis. Mūsų švietimo nuostatai nustato, kad tremtinių mokykloje auklėjimo kryptis turi būti tautinė krikščioniška (5 skyrius). Tremties sąlygomis, kada bet kuris darbas negali būti normaliai dirbamas, ir auklėjimo klausimo pagrindimai, visoj jo apimty išspręsti negalėsime. Tremtyje, turint prieinamą tik vieną mokyklos rūšį gimnaziją, nes joje reikia laikyti ir tokius mokinius kurie būsime universitetinėms studijoms netinka, gimnazijos darbas jų dvasiai visiškai svetimas. Darbą laikydami pagrindine charakterio ugdymo priemone, ateityje turėsime susidaryti tokią švietimo sistemą, kur mokinsys galės dirbti pagal savo gabumus, polinkius.

Tremtinių švietimo nuostatai reikalauja, kad auklėjamai veiktų visa mokykla: mokomoji medžiaga, mokytojai, mokyklos aplinka. Mokomoji medžiaga taip parenkama ir pateikiama, kad ugdytų mokinio religinius, tautinius, valstybinius, dorovinius, estetinius nusiteikimus. Didelę auklėjimą reikšmę mokyklose gali turėti būrelių ir organizacijų veikla, mokytojų nuoširdžiai paremiama ir padedama. Griežtumas šiais visuotinės netvarkos laikais būtinas, nes gresia pavojus mums nueiti į visišką palaidumą. Mūsų idealas: taurus, pareiškingas ir veiklus lietuvis šviesuolis.¹⁸

Paruošti mokinį gyvenimui, konkrečiai kalbant, visų pirma reiškia jį paruošti savajai tautai gyvenimui savo tautinėje bendruomenėje. Tauta yra ta bendruomenė, kurioje išsiskleidžia kiekvieno mūsų likimas. Tautinis auklėjimas tremtyje yra aktualus ypatinga prasme. Ypatingai aktualus tremtyje tautinio auklėjimo uždavinys dėl to, kad jo sprendimas čia nepaprastai pasunkėja. Tremtyje visur svetima aplinka: svetima kalba, svetimi papročiai, svetimas gyvenimo būdo supratimas. Jei sava mokykla neįdiegs tremtyje jaunajai kartai tautinės dvasios, tai ši liks neįdiegta. Kaip savame krašte savaimingai vyksta tautinės dvasios įdiegimas, taip lygiai savaimingai svetimame krašte visada vyksta tautinės dvasios slopinimas. Sąmoningas savo tautinių uždavinių suvokimas yra pirmas tremties mokyklai reikalavimas.

Pagrindinis tremties mokyklos tautinis uždavinys pirmiausia yra ugdyti jaunąją kartą tautiškai sąmoningomis lietuviško charakterio asmenybėmis. Tautos dvasia – tai tautinės individualybės išsiskleidimas savotiško gyvenimo ir kūrybos stiliumi. Įaugti jaunajai kartai į tautos dvasią, konkrečiai sakant, reiškia: pasisavinti tėvų papročius ir tradicijas. Litanistiniai dalykai (lietuvių kalba ir literatūra, Lietuvos istorija, geografija), kurie betarpiškai liečia lietuviškąją tikrovę, mokykloje turi užimti pačią centrinę vietą. Galima visus dalykus, nors ir nelygiai, įjungti tautinio auklėjimo tarnybon. Svarbiausias šeimos talkininkas yra lituanistinė šeštadienio mokykla, turinti uždavinį bendrąjį vaikų mokslinimą papildyti lituanistiniu švietimu. Kiekvieno lietuvi

¹⁵ ten pat. Psl. 27 – 34;

¹⁶ Grinius J. Tautinio auklėjimo problema tremties mokykloje. Aidai. 1948 m. Nr. 11. Psl. 58 – 62;

¹⁷ ten pat. Psl 58 – 62;

¹⁸ Barzdukas St. Auklėjimo ir visuomeninio brandinimo reikalai tremties mokykloje. Aidai. 1947 m, Nr. 2. Psl. 72 – 75;

kilniausioji pareiga būti lietuvių mokyklos rėmėju. Lietuvių charta, Nr. 7. Lituaništinė mokykla yra nepakeičiama vaikams išmokyti lietuviškai skaityti bei rašyti ir supažindinti su Lietuvos žeme, istorija, kultūra. Suprantama, kad šeštadienio skyrimas lituanistinei mokyklai daugeliui vaikų atrodo „vergovė“.¹⁹ Šeštadienio mokykloje mokytojo uždavinys yra ne tik perteikti lituanistines žinias, bet ir brandinti vaiko lietuvišką nusiteikimą. Didelė mokytojo atsakomybė, kad nepadarytų lituanistikos mokymosi neapykantos objektu ir kad tuo būdu pats lietuviybės žinių sėmimas nebūtų užnuodytas nuteikimu prieš lietuviybę. Visų pirma vaikai turi būti ne „išvaromi“, o nuteikiami lituanistinę mokyklą noromis lankyti kaip savo mokyklą.²⁰ Visi gerai matome, kad šeštadieninių mokyklų nepakanka mūsų jaunimui lietuviškai išauklėti. Tik taip pat visi gerai žinome, kad sukurti savas mokyklas svetur sunkiai įmanoma, Vertindami lietuviškąjį jaunimo auklėjimą, remiame Vasario 16 gimnazijos išlaikymą. Bet ar tik Vokietijos lietuvių jaunimui reikia savos gimnazijos? Ar nemažiau jos reikia ir šio krašto, JAV, lietuvių jaunimui. Lietuvių kalba dėstoma, kaip lygiateisis dalykas. Lavintis lietuvių kalboje ir gilintis į Lietuvos istoriją bei geografiją sudarytos pagal mokinių pajėgumą keturios grupės, vadovaujamos keturių mokytojų. Pamaldų metu pamokslai sakomi lietuvių kalba. Moksleiviai susitelkę į ateitininkų ir skautų organizacijas. Šv. Antano gimnazija.²¹ Lituaništinis švietimas, be abejo, yra pats sunkiausias mūsų rūpestis. Ir, deja, sunkiai vykdomas. Juo sergame jau keliolika metų, vos prasidėjus pokariniai emigracijai į JAV. Pirmomis dienomis atrodė, kad žinome, kaip jį spręsti, tik nebuvo tikri, ar pastangų užteks. Šiandien jau net nesuprantame, iš kurios pusės prie jo eiti. Diena dienon padėtis darosi, nors LB, pavienės organizacijos ir dauguma tėvų svarsto ir rūpinasi, kaip išlaikyti tautiškai gyvus vaikus bei jaunuolius.

Didžiausia lituanistinio švietimo dalis yra surišta su katalikiškomis institucijomis – parapijomis ir vienuolynais. Vaikai šiek tiek lietuviškai mokosi parapiinėse mokyklose. Lituaništinės šeštadieninės mokyklos taip pat daugiausia glaudžiasi parapijų pastatuose. Yra klebonų, kurie šioms šeštadieninėms mokykloms kreipia daug dėmesio ir tėvus skatintė skatina, kad klasės nebūtų tuščios. Visai nenuostabu, kad, katalikų institucijoms ir lituanistiniam švietimui glaudžia rišantis, išskyla priekaištų dvasininkijai ir vienuolynams. Girdisi gandų apie tėvus, pasipriešinančius lietuvių kalbos pamokoms ir komunijos paruošimui lietuviškai. Norėtusi, kad dvasininkija dėmesio daugiau kreiptų į pasauliečius.

Kiekvieną šeštadienį lituanistinės mokyklos mokytojai turėdavo išklausti klebono ir seserų nusiskundimų, kad klasės paliekamos sujauktos, priterštos, nors kažin kaip būtų stengiamasi jas sutvarkyti.

Katalikiškoji visuomenė nesugebėjo parapijų vadovybėms atskleisti savo reikalų, nemokėjo įtikinti, kad tai, ko ji pageidauja, yra svarbu ne tik jai pačiai, bet ir parapijų ateičiai bei visai lietuvių tautiniai grupei. Naujieji ateiviai parapijai nebuvo dosnūs nei auka, nei pagalba.²²

Mūsų sąlygomis didelės reikšmės lietuviškajam auklėjimui gali turėti ir vasaros stovyklos. Stovykla nėra skiriama mokymuisi, bet ji papildo mokyklą kaip tik tais lietuviškojo auklėjimo atžvilgiais, kuriais mokyklos galimybės yra ribotos. Būtent susitelkiant vaikams ištisam laikui, susidaro galimybė sukurti lietuvišką nuotaiką ne tik daina, žaidimais ir kita programa, bet ir pačiu asmeniniu dalyvių susigijvenimu, lietuvišku susidraugavimu. Stovykla yra proga vaikams sukurti lietuvišką aplinką, kurioj gimtoji kalba laisvai skambėtų. Stovyklų organizavimą pradėjusi privatinė iniciatyva deramai daug kur reikalo nesuprato ir iš pat pradžių nuprasmino savo pastangas.²³ Lietuviškos dvasios stovykla dalyviams turės rimtą poveikį, juo labiau kad stovykloj pagrindinė iniciatyva pereina į pačius dalyvius.²⁴

IŠVADOS

1. Šeima yra svarbiausia lietuviybės išsaugotoja. Šeima lemia, ar jaunoji karta išauga tėvų tautoj, ar jos atsisako. Vaikai nėra kalti, bet tėvai yra kalti vaikų deramai neauklėję;

¹⁹ Girnius J. Tautinio auklėjimo veiksniai. III tomas, V. 1995 m. Psl. 142;

²⁰ ten pat. Psl. 143;

²¹ Alaušius. Aidai. 1965 m, Nr.4. Psl. 182;

²² Volertas V. Lietuviybės rūpestis ir katalikų institucijos. Aidai. 1965 m. Nr. 5. Psl. 217;

²³ Girnius J. Tautinio auklėjimo veiksniai. III tomas, V. 1995 m. Psl. 144;

²⁴ ten pat, Psl. 144;

2. Svetur kalba yra tiesiog neatskiriama nuo tautybės. Čia kalba yra pagrindinis kilmės liudijimas, ir tautinio apsisprendimo išpažinimas. Todėl pirmasis tautinio auklėjimo būtinas išakymas yra išmokyti vaikus tėvų kalbos kaip gimtosios kalbos;
3. Menkavertystės kompleksas, sumaterialėjimas tėvų dvasioje, neįstengusioje įdiegti vaikuose tautinės kultūros vertybių, visa tai palaiapsniui greitino išėivijos nutautimą;
4. Lituānistinė išėivijos mokykla nebuvo tinkamai pasiruošusi ugdyti liėuvų jaunuolų. Trūko specialistų, be to seni mokymo metodai negalėjo prigyti JAV;

LITERATŪRA

1. Žurnālas Aidai. 1947 – 1980 metai.